

ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ταυτότητες, Κοινότητες, Εμπειρίες, Νοήματα

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	9
Μουσική επικοινωνία	15
Μουσική ταυτότητα	25
<i>Περί ταυτότητας</i>	25
<i>Περί μουσικής ταυτότητας</i>	31
<i>Μουσική ταυτότητα και κοινωνία</i>	37
<i>Μουσικές ταυτότητες και δημοφιλής μουσική</i>	43
Κατανάλωση, διασκέδαση και μουσική	51
<i>Περί κατανάλωσης πολιτιστικών αγαθών και παγκοσμιοποίησης</i>	51
<i>Κατανάλωση της δημοφιλούς μουσικής</i>	57
Το κοινό της δημοφιλούς μουσικής	67
Μουσική τεχνολογία και κοινωνία	79
<i>Ψηφιακές μουσικές κοινότητες</i>	88
Η μουσική εμπειρία της ακρόασης	99
<i>Η ανάδυση του νοήματος της δημοφιλούς μουσικής μέσα από την εμπειρία των ακροατών</i>	112
Δημοφιλής μουσική και έφηβοι	131
Η μουσική εμπειρία στις ζωντανές συναυλίες δημοφιλούς μουσικής	141
Βιβλιογραφία	157
<i>Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία</i>	157
<i>Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία</i>	171

Το βιβλίο αυτό (και η σειρά) έγινε με την αμέριστη στήριξη των εκδόσεων της ΕΕΜΕ η οποία είναι πάντα μπροστά σε καινοτόμες προτάσεις στον χώρο της μουσικής και της μουσικής παιδαγωγικής.

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον Γιάννη Μυγδάνη για τις γόνιμες συζητήσεις μας και τον οξυδερκή τρόπο που πυροδότησε τις σκέψεις μου. Όπως πάντα, ένα θερμό ευχαριστώ στην οικογένειά μου.

Εισαγωγή

Η μουσική προσδιορίζει πτυχές και περιοχές της κοινωνικής ζωής. Αν και δεν έχει ανακαλυφθεί μία κοινωνία χωρίς μουσική, η θέση, οι χρήσεις και οι λειτουργίες της στο εσωτερικό των κοινωνιών είναι πολυσύνθετη. Εξίσου πολυσύνθετος είναι και ο μουσικός κόσμος κάθε ανθρώπου. Οι μουσικές επιλογές μας είναι πολιτισμικές: καθορίζουν, σε σημαντικό βαθμό, τον τρόπο που επιλέγουμε να ζήσουμε τη ζωή μας. Οι μελετητές συμφωνούν ότι το νόημα δεν είναι εγγενές στους μουσικούς ήχους και δημιουργείται από τους ακροατές και τους μουσικούς σύμφωνα με το πολιτισμικό και προσωπικό τους υπόβαθρο, σε συγκεκριμένα πολιτισμικά-κοινωνικά πλαίσια. Οι άνθρωποι που στοχάζονται επί των μουσικών εμπειριών τους, αναπτύσσουν αυτοαντίληψη για τις στάσεις και τις αξίες τους. Πράγματι, εκτός από την προφορική γλώσσα, η μουσική παρέχει ένα από τα δυναμικά μέσα σε διαδικασίες κατασκευής, έκφρασης και πραγμάτωσης της ταυτότητας των ανθρώπων, μιας ομάδας, μιας γενιάς, μιας εθνότητας κ.ο.κ. Στον σύγχρονο αποσταθεροποιημένο κόσμο, οι μουσικές ταυτότητες είναι συμφραζόμενες, πολλαπλές και εξίσου ασταθείς. Σχετίζονται με τις ρίζες και τις μνήμες μας και είναι επίγνωση του εαυτού και των ομοιοτήτων και διαφορών μας από τους άλλους. Παραφράζοντας τον Ludwig Wittgenstein ([1921]2010) που έγραψε ότι «τα όρια της γλώσσας μου σημαίνουν τα όρια του κόσμου μου» (σ. 74) θα μπορούσαμε να πούμε ότι για τους σημερινούς νέους η μουσική είναι κόσμος τους.

Η δημοφιλής μουσική αποτελεί σημαντικό μέρος της κουλτούρας, του τρόπου ζωής, της ψυχαγωγίας, της κατανάλωσης και της ταυτότητας πολλών ανθρώπων και ομάδων. Είναι σημαντική μεταβλητή της δημοφιλούς κουλτούρας και «ενεργεί» σε κοινωνικούς χώρους (δημόσιοι χώροι, σπίτια, κλαμπς, soundtrack, ραδιόφωνο, στούντιο, και πεδία με mp3 και downloading). Προωθεί στιλ, μόδες και τάσεις, και διαιωνίζει μυθολογίες και πραγματικότητες που εδραιώνουν το οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό της πλέγμα. Έχει επιτελεστικές δυνατότητες στη σφαίρα της καθημερινότητας και στη δόμηση της ταυτότητας. Λειτουργεί ως

εσωτερίκευση και εξωτερίκευση της εμπειρίας σε ποικίλα κοινωνικά περιβάλλοντα. Μέσα από αυτή μπορούμε να εξετάσουμε τις σχέσεις μεταξύ μουσικής, πολιτισμού, κουλτούρας και κοινωνικών δομών. Σε μία αμφίδρομη κίνηση, οι μουσικές προτιμήσεις αντικατοπτρίζουν και διαμορφώνουν τις στάσεις, τις αξίες και την κοινωνική ταυτότητα των ανθρώπων, και ειδικά των νέων. Με άλλα λόγια, η κουλτούρα επηρεάζει τη δημοφιλή μουσική και η δημοφιλής μουσική διαμορφώνει την κουλτούρα, τις ταυτότητες και τις πολιτισμικές πρακτικές των κοινωνικών ομάδων.

Η μελέτη της δημοφιλούς μουσικής δεν μπορεί να γίνει ανεξάρτητα από τα πρότυπα που κυριαρχούν σε μία δεδομένη κοινωνία, σε έναν δεδομένο χώρο και χρόνο. Οι ακροατές ερμηνεύουν τη μουσική σύμφωνα με τις δικές του αισθητικές αξίες, καθώς και στο πλαίσιο κοινοτήτων που συγκροτούνται όχι μόνο βάσει γεωγραφικών παραμέτρων αλλά και με κριτήρια φυλής, φύλου, ηλικίας, θρησκείας, εθνότητας, τάξης, επαγγέλματος, εκπαίδευσης κ.ά. Τα είδη δεν έχουν μόνο δομικά-αισθητικά χαρακτηριστικά αλλά και χρήσεις και επιδράσεις (συναισθηματικές, σωματικές, κοινωνικές, πολιτικές, γνωστικές), στις ιδιαιτερότητες συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών. Κάθε είδος δημοφιλούς μουσικής συνδυάζεται με μία φιλοσοφία ζωής.

Αυτή η ενότητα είναι για το κοινό της δημοφιλούς μουσικής: για τη μουσική επικοινωνία και τις ταυτότητες των ανθρώπων, για τους όρους της μουσικής κατανάλωσης και διασκέδασης, για τις ψηφιακές κοινότητες, για τις εμπειρίες των ακροατών, με ειδική αναφορά στους έφηβους, και για την εμπειρία της συμμετοχής σε μία συναυλία ή ένα φεστιβάλ. Αφετηρία είναι ότι δεν πρέπει να εξερευνούμε μόνο τη μουσική και τους στίχους των τραγουδιών, αλλά και να προσπαθούμε να εξηγήσουμε τις αντιδράσεις των ανθρώπων σε αυτά. Μουσική σημαίνει πολλοί κόσμοι ζωής και πολλά δίκτυα επικοινωνίας.

Και κάποιες πληροφορίες για τους αναγνώστες:

Το παρόν βιβλίο είναι αποτέλεσμα πολυετούς έρευνας στη δημοφιλή μουσική. Δεν ακολουθώ κανένα προϋπάρχον πρότυπο για τη δόμηση των εννοιών και βασανίστηκα για να αποφασίσω για την οργάνωση του υλικού μου (σειρά και περιεχόμενο). Έχω την ευθύνη για τις μεταφράσεις όλων των αποσπασμάτων από ξενόγλωσσα άρθρα, βιβλία κ.ο.κ. Η σύνοψη των ιδεών των θεωρητικών και ερευνητών του πεδίου έγινε κριτικά. Καθώς πολλές θέσεις δεν έχουν καθολική αποδοχή, παρουσιάζεται και ο σχετικός αντίλογος. Η παράθεση συγκεκριμένων

εδαφίων από βιβλία ή άρθρα είναι συνειδητή επιλογή που, κατά τη γνώμη μου, έχει ειδική βαρύτητα ή συνοψίζει αποτελεσματικά μία προοπτική.

Οι όροι για τα μουσικά είδη διατηρήθηκαν σκόπιμα στην αγγλική γλώσσα, αφενός διότι είναι παγκοσμίως καθιερωμένοι και, αφετέρου, για να προσφέρουν μία διαρκή υπενθύμιση της ηγεμονίας της Δυτικής κουλτούρας. Τα ονόματα των συγγραφέων και των καλλιτεχνών είναι στην πρωτότυπη γλώσσα ή στην αγγλική απόδοση όταν πρόκειται για ρώσικα, κινέζικα, αράβικα κ.ο.κ. Τα ονόματα πολλών αγγλόφωνων συγκροτημάτων ξεκινούν με το άρθρο «The» (π.χ., The Beatles, The Doors, The Cure, The Who), το οποίο παραλείπεται σε πολλές παραθέσεις, μία επιλογή που έγινε για οικονομία στην ανάγνωση του κειμένου (π.χ., «Beatles» αντί του ορθού «The Beatles»).

Οι τίτλοι των τραγουδιών είναι σε ελληνικά εισαγωγικά ενώ των άλμπουμ σε πλάγια γραμματοσειρά. Αποσπάσματα από τους στίχους των αγγλόφωνων τραγουδιών είναι σε αγγλικά εισαγωγικά. Στις βιβλιογραφικές αναφορές εντός του κειμένου, το μικρό όνομα ενός συγγραφέα αναφέρεται στην πρώτη παράθεση της πηγής. Η παράθεση των αναφορών εντός του κειμένου δεν ακολουθεί τη χρονολογία έκδοσης αλλά τη σπουδαιότητα κάθε πηγής. Το «βλ.» (βλέπε) πριν από το όνομα ενός συγγραφέα στην παρένθεση σημαίνει πως είτε η φράση που προηγήθηκε είναι σύνοψη της δικής της/του ανάλυσης είτε ότι είναι μία άποψη που την επισημαίνει χωρίς απαραίτητα να συμφωνεί.

Το κεφαλαίο «Δ» στους όρους «Δυτικό», «μη-Δυτικό» κ.λπ. αποφασίστηκε για να υπενθυμίζει το πολιτισμικό σθένος και να ξεχωρίζει από τον γεωγραφικό προσδιορισμό. Αντί για το «κλασική μουσική», χρησιμοποιώ το «Δυτική λόγια μουσική», με εξαίρεση τις περιπτώσεις που ένας συγγραφέας προτιμά τον πρώτο προσδιορισμό. Δίλημμα προέκυψε για τη χρήση όρων σχετικά με τα δομικά στοιχεία των τραγουδιών, ειδικότερα για τους όρους «verse» και «chorus». Στο ελληνικό κοινό είναι πιο γνωστοί οι όροι «κουπλέ» και «ρεφρέν». Τελικά, αποφάσισα να χρησιμοποιούνται με κάποια ελευθερία και ανάλογα με το μουσικό είδος.

Οι αναγνώστες θα συναντήσουν τους όρους «μαύρη μουσική», «μαύρη εμπειρία» κ.ο.κ. Αυτό σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνει κατανοητό ως ρατσιστική στάση. Οι εν λόγω προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται ευρέως στην ξένη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Εξάλλου, υπάρχει και το επιστημονικό πεδίο *Black studies* που μελετά την ιστορία, τις ταυτότητες και τις εμπειρίες κοινότητων Αφροαμερικάνων και ατόμων με καταγωγή από την Αφρική. Επίσης, χρησιμοποιώ τους όρους «καλλιτέχνης», «μουσικός» κ.ο.κ. στο αρσενικό γένος καθαρά και μόνο

για λόγους οικονομίας. Σε καμία περίπτωση δεν θα ήθελα αυτό να γίνει αντιληπτό ως γλωσσικός σεξισμός. Εξάλλου, κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε αντίφαση με τις αναλύσεις που εστιάζουν πολλαπλά στα έμφυλα στερεότυπα και αναδεικνύουν τη δημιουργική έκφραση πλήθους γυναικών μουσικών.

Τέλος, η χρήση της μονής αποστρόφου στα εισαγωγικά σε επιθετικούς προσδιορισμούς για τη μουσική, την τέχνη και την κουλτούρα –π.χ., ‘υψηλή’, ‘χαμηλή’, ‘καλή’, ‘σοβαρή’–, εκφράζουν τη διαφωνία μου με αυτού του είδους στερεοτυπικών χαρακτηρισμών (κάποιες φορές δεν βάζω απόστροφο για να μην κουράζεται ο αναγνώστης). Είναι ο τρόπος μου για να απομυθοποιήσω την υποτιθέμενη και «λεγόμενη» καθολικότητα κάποιων αξιώσεων, να δείξω την υπεροψία δεδομένων θέσεων και να υπογραμμίσω πως οι αντιλήψεις μας δεν σκιαγραφούνται αναφορικά με «ό,τι είναι κάτι» αλλά και με «ό,τι ήταν» ή «έπαψε να είναι». Βεβαίως, η διαφωνία μου δεν έχει καμία σχέση με τα έργα της Δυτικής λόγιας μουσικής, πολλά από τα οποία υπεραγαπώ. Η Δυτική λόγια δεν είναι ενθύμιο του παρελθόντος και σε καμία περίπτωση δεν έχω σκοπό να την υποβιβάσω. Αν προκύπτει μία τέτοια αίσθηση, ίσως είναι από την ανάγκη μου να δείξω ότι και η δημοφιλής μουσική, με αναρίθμητα κομμάτια τα οποία επίσης υπεραγαπώ, έχει μεγάλη αξία και είναι εξίσου σημαντική για την ιστορία της μουσικής και των ανθρώπων.

Μαίη Κοκκίδου,

Δεκέμβριος 2014 – Φεβρουάριος 2022